
Ressenyes

J. V. GAVALDÀ ROCA: *La tradició avantguardista (Proses de Gorkiano i Salvat-Papasseit)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988. (Col·lecció «Biblioteca Serra d'Or», núm. 81.) 207 ps.

Revisitar l'obra de Salvat, actualment i dins de l'àmbit d'allò que s'anomena els estudis acadèmics, ens permet d'interpretar-lo des d'una talaia temporal, dins d'un marc teòric i amb uns instruments metodològics que, si més no, poden resultar diferents d'aquells des dels quals ha estat estudiat i/o valorat militantment. El llibre de Josep Gavalrà *La tradició avantguardista* ens planteja aquesta possibilitat.¹

Com indica el subtítol, l'estudi se centra bàsicament en l'anàlisi d'aquella part de l'obra de Salvat que podríem qualificar de no poètica, aquella que, entre d'altres coses, ens pot permetre de resseguir el seu trajecte ideològic. I en aquest sentit el treball aporta principalment dues novetats a la

tradició d'estudis sobre aquest autor: el mateix fet de dedicar un estudi extens i detallat a aquests textos i l'aplicació d'una metodologia de base semiòtica.

Gavalrà parteix de la premissa, i alhora això és una de les raons que justifica l'estudi, que aquests textos han estat tradicionalment menystinguts, o bé han estat llegits com a exponent d'una evolució ideològica incoherent i, com a conseqüència, cal una nova lectura des de la nostra perspectiva actual.

L'altra interpretació de Salvat que l'estudi vol superar és la que ha tendit a veure dos autors en la seva poesia, l'avantguardista i «l'assenyat», i n'ha valorat el segon en detriment del primer.

Per tal de defugir aquests clixés ens proposa d'«emprar una altra estratègia de lectura; partir de la unitat de l'obra salvatiana, d'aquest corpus textual heterogeni lingüísticament i dis-

1. D'altres incursions recents d'aquest autor en el mateix tema han estat «*L'irradiador del port i les gavines*», de Joan Salvat-Papasseit (Barcelona 1987) i *Querelles antiavantguardistes. Els discursos de l'obra salvatiana*, «L'Espill», núm. 25 (octubre 1987), ps. 43-56.

cursiva. Això no suposa negar la diversitat, sinó acarar la polifonia del seu discurs, les relacions intertextuals que vertebraren aquest discurs heterogeni. Des d'aquestes coordenades, l'anàlisi de la prosa no sols permetria la clarificació d'una part de l'obra salvatiana sinó que obligaria a reconsiderar la valoració de la seua poesia. I permetria, a més, precisar la xarxa intertextual des de la qual emergeix el discurs salvatià» (ps. 19-20).

L'estudi intenta, per tant, de fer compatibles una valoració del pensament de Salvat i del component avantguardista de la seva obra amb un determinat mètode d'anàlisi, amb la intenció que d'aquí en surti un contradiscurs als discursos crítics sobre Salvat, adaptat a la perspectiva dels 80. Si bé el propòsit és lloable, em sembla que el resultat, almenys des d'aquest punt de vista i per raons diverses, no acaba de ser del tot reïxit.

En primer lloc perquè la valoració positiva d'aquests textos és apriorística i no queda del tot justificada a través de l'estudi. Que l'evolució ideològica de Salvat hagi estat qualificada d'incoherent no justifica cap esforç per demostrar el contrari, no és això realment el que interessa. Però a més resulta que un dels punts de partida del mètode adoptat és que tot discurs és coherent perquè una mena o altra de regles el configuren i, per tant, el que cal es trobar-les. En conclusió, una anàlisi de la coherència textual de la prosa salvatiana no diu massa sobre la seva possible coherència ideològica.

El tema, i és a partir d'aquí que es pot fer una valoració d'un discurs que com el mateix Salvat exigeix, almenys per a una part, vol ser llegit en clau ideològica, és quina relació manté amb d'altres existents o virtuals de la Catalunya de l'època. No em refereixo només a quina relació d'influència, sinó de jerarquia, en funció de criteris d'operativitat i adaptació a la resolució dels problemes que té plantejada la Catalunya de l'època. Fet així, el discurs de Salvat en surt força malparat, perquè, entre d'altres coses, en els seus inicis, arreplega els components que ajuden menys a explicar què passa en aquesta societat i a donar-hi alternatives. La base de regeneracionisme costista que impregna inicialment el seu pensament, ni que sigui adaptat a les consignes del moment de les Joventuts Socialistes, representa traslladar a la Barcelona dels inicis de la I Guerra

Mundial un model, el regeneracionista, que ja no té sentit, com ha demostrat l'evolució del regeneracionisme modernista en els anys que van de la Guerra de Cuba al moment en què els textos que ens ocupen comencen a publicar-se, i a més en una versió que s'ha formulat simplement en oposició al sistema de valors de l'espanyolisme tradicional agrari que reviu esponerosament amb la Restauració. Precisament el caràcter residual i fora de context temporal i geogràfic d'aquest tipus de pensament és un dels factors que explica l'evolució posterior de Salvat que, significativament, el durà a assumir uns altres elements residuals, els del regeneracionisme modernista que, afortunadament, identifica intel·lectual i artista, i a partir del qual el poeta ja serà possible. El pensament de base regeneracionista o esdevé suport ideològic a uns sectors socials i a una política o esdevé, en el bon sentit de l'expressió, literatura, o les dues coses alhora que és el que fins a cert punt farà Salvat en la seva fase *irlandesa*, tot i que aquesta ja serà una altra història. M'estalvio d'entrar en consideracions sobre què representa el PSOE i les seves Joventuts a Catalunya en aquells moments, perquè la seva mateixa incapacitat per donar-li un cos de doctrina mínimament sòlid a Salvat ja resulta prou indicativa.

Amb això no pretenc pas menystenir aquests textos, sinó resituar-los en el nivell d'importància que realment tenen i aquesta no rau en el seu valor intrínsec, sinó en el fet de ser exponent d'una sèrie complexa de fenòmens històrics que afecten la societat catalana en el període en què s'escriuen. Sovint la perspectiva adoptada en l'estudi que ressenyem dificulta poder introduir aquest altre criteri de valor que és un dels dos que realment pot justificar la seva «desamortització».

Però aquests textos de Salvat ens interessen i els estudiem també perquè pertanyen a un poeta que la tradició cultural catalana, des de perspectives diferents, i, per tant, fent-ne diferents lectures, ha considerat important. En aquest sentit analitzar-los ens ajuda a explicar i interpretar la seva poesia. Això en el context dels estudis sobre Salvat en els anys 80 i tenint en compte les aportacions anteriors, sobretot les de Joaquim Molas, vol dir que aquesta anàlisi ens hauria d'ajudar a millorar les lectures existents d'alguns dels seus llibres i, ni que el pro-

blema sembli massa suat, fixar la seva posició en relació amb allò que en podríem dir la realització específica a Catalunya d'un fenomen internacional com és l'avantguarda.

Pel que fa a la primera qüestió, l'estudi de Gavalrà, possiblement contra la seva voluntat, contribueix a fixar un clixé parcialment deformador que és en aquests moments una lectura dominant dels primers poemaris de Salvat. Segons això, per exemple, *Poemes en ondes herzianes* vindria a ser una versió dels *Mots propis* en estil avantguardista. Aquesta pressuposició retalla la significació d'aquest llibre que és alguna cosa més que això i no només per la forma adoptada, sinó perquè a través de la poesia Salvat es planteja qüestions que pròpiament no apareixen en els seus textos teòrics. A la pràctica, separa la funció d'uns textos i d'uns altres i ens en dona coses diferents. El tipus de reflexió sobre la literatura que impliquen els poemes és en part d'un ordre diferent de la que trobem en les prosas. En conclusió, tan problemàtic pot resultar llegir els primers llibres de Salvat al marge dels seus textos no literaris, com llegir-los d'una manera massa condicionada a la llum d'aquests. Una lectura realment innovadora hauria de tendir a solucionar aquest problema, fins ara no del tot ben resolt per la bibliografia existent. A més, això ajudaria a precisar millor l'altre problema que indicava abans: el de l'avantguardisme.

Per molt que pugui resultar repetitiva aquesta darrera qüestió no es pot defugir, sobretot quan un estudi es titula *La tradició avantguardista*, vol reivindicar el component avantguardista de l'obra d'aquest escriptor i en algun moment reconeix que «setanta anys després de la publicació del primer poema de Salvat, persisteixen els enigmes sobre el corpus que hauria d'aixoplugar l'obra avantguardista salvatiana» (p. 199).

Tanmateix valoració i anàlisi del problema són dues coses independents, perquè no se'ns acaba de precisar exactament en què consisteix aquest component avantguardista. En aquest terreny, ens trobem que l'estudiós no estableix pròpiament una hipòtesi que l'anàlisi del problema vingui a demostrar, sinó que parteix d'un tipus d'a-priorisme força típic dels estudis sobre

temes relacionats amb l'avantguarda: la bondat de tots aquells que s'hi adscriuen i la maldat dels que s'hi oposen. L'única manera de valorar el component avantguardista de l'obra de Salvat és, sense aïllar-lo de res, veure en què consisteix, com es desenvolupa, a què obeeix, quina relació manté amb altres elements possibles i si s'hi integren i com, etc. Però això només és possible i comprensible si es parteix d'una certa concepció global sobre el que pugui ser un fenomen que tendim a anomenar avantguarda. I aquí és on Gavalrà, per raons de mètode, es nega a entrar, apellant en el fons al relativisme que caracteritza l'intent de definició de qualsevol concepte historiogràfic. No és el lloc per entrar en el debat d'una qüestió que em sembla que ja ha estat força discutida i bastant ben resolta en determinats corrents actuals de la teoria literària i a la llum de les teories generals sobre la ciència en circulació. Tanmateix, en la mesura que el llibre parteix del reconeixement i reivindicació de l'avantguarda com a fenomen existent i designa amb aquest terme tota una sèrie de fets que hi tenen relació, n'està donant una caracterització i aquesta interpretació implícita resulta poc operativa per resoldre el «problema» de l'avantguardisme de Salvat d'una manera diferent a com s'ha resolt fins ara. Dit d'una altra forma, aquest «problema» no es pot resoldre, i aquest és l'únic camí per reivindicar aquest component de l'obra d'aquest escriptor, sense una interpretació global del fenomen de les avantguardes històriques i com es realitza en la cultura catalana que sigui, encara que només parcialment, diferent de les que s'han aplicat fins ara.

Totes aquestes objeccions no pretenen negar el pa i la sal al llibre de Gavalrà. Ens trobem davant d'un estudi que està ben lluny d'aquells que cal relegar a l'apartat de la bibliografia inútil. El treball té aportacions innovadores en aspectes i nivells diferents i evidencia un esforç ben alt de documentació i rigor. Tanmateix, des del meu punt de vista, no acaba de resoldre algunes de les qüestions que realment ens planteja avui dia l'obra d'aquest poeta i a les quals el llibre sembla voler donar resposta.

JOSEP M. BALAGUER